

Előhívott fejlődés

A II. Fotóművészeti Nemzeti Szalon 2021 elé

Úgy látom, hogy a fotográfia az egyre több felől érezhető civilizációs paradigmaváltás egyik fontos eszközévé vált. A paradigmaváltás fogalmát a gondolkodás terepén áttörő sikerrel vezette be Thomas Kuhn A tudományos forradalmak szerkezete című munkája az 1960-as évek elején. Kuhn úgy gondolta, hogy egy adott korszak tudósai között közmegegyezés jön létre a tudományáguk új feladatairól, kérdésfelvetéseiről, érvényességük határaitól. Bár ő elsősorban a természettudományokra figyelt, de érdekelt, hogy a gondolkodás forradalmi hatnak-e, érvényesülnek-e a társadalomtudományokban is. Az elmúlt hat évtizedben egész civilizációkat érintő területek tudós művelői saját diszciplínájukban – elsődlegesen a filozófiában és a történettudományokban – elfogadták Kuhn paradigmameghatározását. A fotográfia témájához közelítve, de még széles időtávlatból, az emberiség történetét a paradigmák történeteként is értelmezhetjük. Az első nagy váltást a gyűjtögetés és vadászat korát követő mezőgazdasági forradalom jelentette. Másodikként a felvilágosodás természettudományos forradalmát, a létezés deszakralizációját tartjuk számon. A spirituális tudás elvesztésével igen gyorsan a fogyasztás vált az élet céljává. Ennek a teljes civilizációt fenyegető következményei egyre inkább közismertté válnak. A korábbi idők embere sokáig harmóniában élt szabad döntéseinek korlátaival, mert tisztelte a tradíciókat, a társadalmi kereteket. Ma egyre inkább tapasztaljuk, hogy a korlátok ledöntésével járó nagyobb szabadság értékvesztéssel, a javak túlhajszolása az egész bolygó ökológiai egyensúlyának felborulásával jár együtt. Kezdünk rádöbbenni a felelősségünkre: önmagunkért és egyszerre az egész – bennünket globális hálózatként determináló – földi világért. A talán legnyilvánvalóbb változást a Gutenberg-galaxisnak nevezett tudáshoz való hozzáférés drasztikus átalakulása jelenti. A tudat forradalmát a digitális kommunikáció és a robotizáció keretezik. Miközben az írásbeliség, az olvasással szerzett tudás háttérbe szorult, a képi kommunikáció elsöprő erővel tölti ki a keletkező űrt. Horror vacui. Talán nem alaptalan a kérdésem: az új, kontrollját vesztett világképet, látásmódváltást meg tudjuk-e zabolázni valamiféle újfajta képi bölcsességgel? A kép- illetve fotográfiai alapú „tanulás” jó ideig a 19–20. század lassabb tempójában haladt, a korábbi, több generáción átívelő paradigmaváltás során az új fotográfiai, nyomdatechnikai lehetőségek még a felhasználók életciklusával harmóniában fejlődtek. Három-négy nemzedék az oktatási folyamatban is lényegében ugyanazt az alkalmazott képhasználatot/képnyelvet művelte. A digitális technológia a 20–21. század fordulójára oly mértékben felgyorsult, hogy az új képnyelvet beszélők már csak névleg X, Y vagy Z „generációk”. Valójában nagyjából négy-öt évente új betűvel kell jelölnünk a legfrissebb technikában szocializálódó gyermekévjáratokat. Az élettapasztatatok, a felnőtté válás, a valódi életbölcsesség és a „képi bölcsesség” (ezúttal ironikusan használva a vágyott fogalmat) elszakadnak egymástól. A robotizáció párhuzamos forradalma, az algoritmusok által diktált döntéshozás poszthumán, fenyegető kiszolgáltatottsága előtt állnak az oktatás mai korcsoportjai. A COVID–19-járvány tavalyi éve egyelőre felmérhetetlen mértékben tovább gyorsította a virtuális képek és technológiák használatának mindinkább egyedülivé válását. Amikor a milliárdnyi – a képcsínálás tradícióiról leszakadt – fotóról kiderül, hogy meghaladja az evolúcióban kifejlődött befogadói képességünket, rugalmasságunkat, sürgetően felmerül a fotóművészet klasszikus értékeinek védelme. A képkészítők jelentős része felismerte a hiányt, és ragaszkodik a fényképezés művészeti műfajával hagyományozódó értékekhez. Soha nem látott mértékben megnőtt a fotográfiai gyűjtemények, kiállítások, albumok nézettsége. Sokat adhat a „műélvezet”. Gyakran foglalkozunk a digitális és az analóg fotózás különbözőségeivel. Olyan, természettudományos alapon eddig át nem gondolt befolyásoló tényezők is megváltoznak a hagyományos optikai keresőt felváltó képernyő használatával, mint a jobb és bal agyfélteke befolyása a kép készítésére, vagyis a kompozíciós tudati mechanizmus. Vagy a jin és jang szimbólumpárral leírható kreatív emberi készségek. A fotóművészeti Nemzeti Szalon kiállítás idején a főcíme – A fény képei – számomra ezt a szemszöveget is képes rejtve közvetíteni. A

fényképezés a gondolat Petri-csészéje; a laboratóriumi műszó használatát a fenti negatív diagnózis gyógyításának szükségessége diktálhatta. Most, hogy katalógusának felvezetésében eljutottam a II. Fotóművészeti Nemzeti Szalonhoz, az eddig körülírt változások közepette alig felbecsülhető a jelentősége annak, hogy a művészi fotográfia – és a műfaj iránti megnövekedett érdeklődés – titkának kulcsa a képekkel folytatott párbeszéd, amit a szalon típusú kiállításon látható, befogadható fotográfiák mindenképpen ígérnek. A minőségi fotók által megvalósuló képi diskurzus talán elvezet a művészi látásmódok, a kreatív képalkotás gazdag mintáiig, amit képi bölcsességként írtam le. Ezt a folyamatot a közönség és a szakma joggal ünnepelheti. Köszönettel tartozom a Szalon kurátorainak: Haris László Balogh Rudolf-díjas fotóművésznek, Erdemes művésznek, Bán András Németh Lajos-díjas művészettörténésznek, valamint Szerdahelyi Júlia és Reischl Szilvia kurátorasszisztenseknek és az összes segítőnknek, hogy ebben a veszélyeztetett időszakban nyitott beadású kiállítást terveztek, és koncepciójukat végigvive meg is valósították.

Szegő György DLA

művészeti igazgató